YANGI O‘ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH VA MEHNAT MIGRATSIYASI INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH SOTSIOLOGIK TAHLILI

Rabiyev Bobomurod

Andijon davlat universiteti (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi O‘zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda tashqi va ichki mehnat migratsiyasining o‘rni sotsiologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Migratsiya jarayonlarining inson kapitalini shakllantirish, kadrlar salohiyatini oshirish hamda hududiy barqarorlikka ta’siri ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, respublikada mehnat migrantlarini ijtimoiy-huquqiy himoya qilish va ularning salohiyatidan milliy iqtisodiyotda foydalanish bo‘yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, barqaror rivojlanish, mehnat migratsiyasi, inson kapitali, sotsiologik tahlil, ijtimoiy moslashuv, innovatsiyalar.

Kirish:Barqaror rivojlanish strategiyasining mantiqiy poydevori inson kapitalini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash va samarali boshqarish bilan belgilanadi. Bugungi globallashuv davrida mehnat migratsiyasi nafaqat iqtisodiy, balki chuqur sotsiologik hodisaga aylandi. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar sharoitida mehnat migrantlarining huquqiy va ijtimoiy maqomini yaxshilash, ularning ijtimoiy mobilligini ta’minlash hamda xorijda orttirilgan ko‘nikmalarini mamlakat ichidagi barqaror o‘sishga yo‘naltirish ustuvor vazifalardandir.

Asosiy qism: Mehnat migratsiyasining barqaror rivojlanish bilan o‘zaro bog‘liqligi bir nechta muhim sotsiologik va iqtisodiy omillar orqali namoyon bo‘ladi. Xorijda ishlayotgan vatandoshlarimiz nafaqat moliyaviy resurslar, balki yangi texnologik ko‘nikmalar, mehnat madaniyati va xalqaro tajribani o‘zlashtiradilar. Bu "miyalarning oqishi" (brain drain) jarayonini "bilimlar aylanishi" (brain gain) shakliga o‘tkazish imkonini beradi. Shuningdek bir qator imkoniyatlarni taqdim etadi.

Ijtimoiy barqarorlik: Migratsiya oqimlarini tartibga solish va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish oilalar farovonligini oshirishga va hududlardagi ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Institutsional qo‘llab-quvvatlash: Yangi O‘zbekistonda mehnat migrantlarini qayta tayyorlash, kasb-hunar va xorijiy dillarga o‘rgatish bo‘yicha yangi tizimlar yo‘lga qo‘yilmoqda, bu esa transformatsion jarayonlar samaradorligini oshiradi.

Mehnat migratsiyasini barqaror rivojlanish omiliga aylantirish uchun quyidagi ustuvor yo‘nalishlarga e’tibor qaratish lozim:

Migrantlarning xorijda orttirgan malaka va tajribalarini milliy iqtisodiyotga integratsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish.

Migratsiyadan qaytgan fuqarolarni kichik biznes va innovatsion loyihalarga jalb etishni rag‘batlantirish, hamda Mehnat migratsiyasi sohasidagi sotsiologik monitoring tizimini rivojlantirish.

Adabiyotlar Tahlili: Mehnat migratsiyasi va uning himoyasi hamda inson ta’siri masalalari bilan bog‘liq kapital va xalqaro tadqiqotchilar keng tarqalgan.

Inson kapitali va migratsiya nazariyalari: T. Shults va G. Bekkerning inson kapitali nazariyasiga ko‘ra, migratsiya – bu shaxsiy bilim, ko‘nikma va ishlab chiqarishga kiritgan sarmoyasi bo‘lib, u daromadli daromad va ijtimoiy mobillikni ta’minlash. Mehnat migratsiyasining iqtisodiy va sotsiologik o‘zgarishini O. Starkning "Yangi iqtisodiyoti iqtisodiyoti" nazariyasida tushuntirib, migratsiya qarori yakka shaxs emas, balki oila va jamiyatda ijtimoiy xatarlarni qabul qilish uchun qabul qilinadi.

O‘zbekistonlik mahalliy olimlardan K.X. Abduraxmanov va boshdan kechirimli sotsiologik ko'rinishda Yangi O'zbekistondagi migratsiya siyosati institutsional transformatsiya davrini kuzatayotgani tartibga solish. Tadqiqotchilar ta’minlash hamda qayta tiklash, yuridik va ijtimoiy moslashuvni ta’minlash hamda qayta ishlashdan qaytgan kadrlar jamiyatidan milliy iqtisodiyotda unumli eksportga qaratilmoqda. Ushba adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, migratsiya jarayonlarini rivojlantirish, muammolari bilan integratsiya qilish uchun ularning sotsiologik va institutsional nuqtai nazaridan chuqurroq tizimlashtirish talab qilish.

Tahlil Natijalari: Mehnat migratsiyasi va barqaror rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlik yuzasidan olib borilgan sotsiologik tahlil va empirik kuzatuvlar quyidagi asosiy natijalarni ko‘rsatdi:

Inson kapitalining sifat ko‘rsatkichlari oshishi. Xorijiy mamlakatlarda (Janubiy Koreya, Yaponiya, va b.) mehnat faoliyatini olib borgan migrantlarning 68%i yangi texnologik va raqamli ko‘nikmalarni egallaganini, 52%i esa mehnat intizomi va korporativ madaniyat bo‘yicha tajribasi oshganini bildiradi. Bu ko‘rsatkichlar qaytib kelgan migrantlarning mahalliy mehnat bozorida yuqori undorlikka ega kadrga aylanishini tasdiqlaydi.

Ijtimoiy va moliyaviy o‘tkazmalar ta’siri. Pul o‘tkazmalarining asosiy qismi (70-75%) dastlab oilalarning birlamchi ehtiyojlariga sarflansa-da, so‘nggi yillarda ularning 15-20%i inson kapitaliga — farzandlar ta’limi, sog‘liqni saqlash va shaxsiy biznesni yo‘lga qo‘yishga yo‘naltirilmoqda. Bu esa hududlarda kambag‘allikni qisqartirish va barqaror rivojlanish ko‘rsatkichlarini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Reintegratsiya va moslashuv muammolari. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatga qaytib kelgan migrantlarning taxminan 40% hududlarda mos keladigan rasmiy ish o‘rni topishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa xorijda orttirilgan amaliy ko‘nikmalardan to‘liq foydalanilmasligiga olib kelmoqda.

2020–2025-yillarda Inson kapitalini rivojlantirishga yo‘naltirilgan davlat budjeti xarajatlari dinamikasi (trillion so‘mda)

Yillar	Maktabgacha va maktab ta’limi	Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar	Sog‘liqni saqlash va tibbiyot	Ijtimoiy himoya va bandlik	Jami inson kapitaliga ajratilgan mablag‘
2020	30,2	3,8	14,8	10,1	**58,9**
2021	34,5	4,2	19,6	12,8	**71,1**
2022	38,4	5,0	24,1	16,2	**83,7**
2023	42,1	5,6	29,3	19,5	**96,5**
2024	46,6	6,1	33,4	22,5	**108,6**
2025	59,5	6,6	38,2	26,0	**130,3**

Jadval bo‘yicha sotsiologik-iqtisodiy tahlil. Doimiy o‘sish tendensiyasi: 2020–2025-yillar oralig‘ida inson kapitaliga ajratilgan jami mablag‘ 2 baravardan ziyodroqqa oshgan (58,9 trillion so‘mdan 130,3 trillion so‘mgacha).

Ta’limning ustuvorligi: Xarajatlarning eng katta ulushi maktabgacha, maktab va oliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish hamda kadrlar malakasini oshirishga yo‘naltirilgan.

Migratsiya bilan bog‘liqligi: Yillik budjetdan bandlik, monomarkazlar va qayta tayyorlashga ajratilayotgan mablag‘larning ortishi mehnat migrantlarining kasbiy va til tayyorgarligini oshirishga hamda xorijdan qaytgan kadrlarning reintegratsiyasi dasturlariga yo’naltirildi.

Ushbu resurslar shuni anglatadiki, mehnat migratsiyasi to‘g‘ri boshqarilsa, Yangi O‘zbekistonda inson kapitalini hamda iqtisodiy-iqtisodiy o‘sishni ta’minlovchi drayver omildir.

Xulosalar: Olib borilgan sotsiologik va institutsional tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Yangi O‘zbekiston mehnat migratsiyasiga iqtisodiy resurslar manbai emas, inson kapitalini va rivojlanishi mumkinning draveri sifatida qarash kerak. Xorijiy tajribaning yangi ko‘rinishi va o‘tkazmalar respublikada ijtimoiy farovonlikni oshirishga zamin yaratadi.

Xorijdan qaytgan migrantlarning bilim va ko‘rinishini olish mumkin bo‘lgan yagona ma’lumotlar bazasini hamda ularning hududiy qamrovdagi bo‘sh ish o‘rinlari va investitsiyasiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri yo’naltirish lozim.

Migrantlar tomonidan olib borilgan innovatsion g‘oyalar va biznes-tashabbuslarni moliyalashtirish uchun maxsus grantlar va kredit tizimlarini boshqarish kerak.

Tartibli va sog'lom migratsiyani ishlab dasturlarini ishlab chiqish va monomarkazlarda xalqaro mehnat bozori standartlariga mos malakali kadrlar tayyorlash ko'lamini oshirish lozim .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2024). O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati: Statistik axborotnoma. Stat.uz.

3. De Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. International Migration Review, 44(1), 227–264. https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00804.x

4. Dustmann, C., & Görlach, J. S. (2016). The economics of temporary migration. Journal of Economic Literature, 54(1), 98–136. https://doi.org/10.1257/jel.54.1.98

5. International Organization for Migration. (2024). World migration report 2024. IOM. https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024

6. Mirziyoyev, Sh. M. (2021). Yangi O‘zbekiston strategiyasi [Strategy of New Uzbekistan]. O‘zbekiston.

7. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). Fuqarolar uchun budjet: 2024–2025 yillar davlat budjeti loyihasi bo‘yicha axborot risolasi.

8. Rabiev, B. B. (2026). Women’s migration and childhood illness social determinants of health. Journal of Family Medicine and Health Care, 12(2), 27–32. https://doi.org/10.11648/j.jfmhc.20261202.11

9. Rabiev, B. (2025). Oilalar farovonligini ta’minlash va kambag‘allikni qisqartirishda ayollar uy xizmati migratsiyasining o‘rni. Markaziy Osiyoda Jamiyat, Gender va Oila Xalqaro Ilmiy Jurnali, 22–27. https://doi.org/10.65185/mojgo.vi.255

